

Daan Mulder*promovendus AMOLF, Amsterdam
mulderdaan@live.nl***Het keerpunt van Dóra Halas**

Door zijn structuur, geeft muziek je een gevoel van thuiskomen

Dóra Halas (spreek uit: Hallasj) leerde ik deze zomer kennen als de dirigent van het Hongaarse koor Soharóza (spreek uit: sjoh-ha-roo-za) waarmee mijn Nederlandse koor op een kooruitwisseling was. Het koorstuk dat ze aandroeg om te zingen zat zo wiskundig in elkaar (herhalingen van steeds langer wordende zinnen, op verschillende tellen door elkaar gezongen), dat ik dacht: is deze vrouw niet ook wiskundige? Bij navraag bleek dat zo te zijn, althans, ze had twee jaar wiskunde gestudeerd voordat ze naar het conservatorium besloot te gaan. We spreken over dit Keerpunt, dit keer via Zoom.

Kun je ons iets vertellen over Soharóza en het experimentele werk dat je doet met koren?

“Waar ik het meest in geïnteresseerd ben, is de collectieve creativiteit en gemeenschap. Voor mij gaat het niet alleen om de muziek en het technisch zingen van de juiste noten, maar ook om hoe de leden van het koor, of welke groep dan ook, op een diep niveau bij het project betrokken raken. Ik noem het collectief componeren, of kortweg KOMP-methode. Wat voor optreden zullen we doen? Welk onderwerp moeten we aansnijden? Welke muziek willen we? Gaan we de muziek verzamelen, of zelf samenstellen? Daarbij horen ook praktische dingen die we tijdens de repetitie doen, zoals spelletjes en improvisaties. Als je met twintig mensen bij elkaar bent, heb je twintig keer zoveel creativiteit, of zelfs meer: misschien krijg je een nieuw idee door iets dat iemand anders zegt of doet. Dan ben ik de persoon die de afzonderlijke draden tot één stuk weeft, maar de ideeën komen van iedereen.”

Is er een specifiek optreden waar je trots op bent?

“Ik denk het eerste ‘catwalk concert’ dat we deden, *Taboo Collection*. Met Fruzsina Nagy, de kostuumontwerpster, hebben

we samen dat genre van catwalk concerten gecreëerd. Ik was zo verrast dat we zoiets groots, interessants en succesvols konden neerzetten.

Toen we er met het koor aan begonnen te werken, waren we op zoek naar een onderwerp. We hadden een spreadsheet waarin iedereen dingen kon opschrijven die ze wilden behandelen. We hadden wel honderd verschillende ideeën, maar toen we ze groepeerden om te kunnen stemmen welke het zouden worden, realiseerden we ons dat een heel groot percentage van de ideeën op de een of

andere manier verband hield met verschillende taboes. Daarom besloten we een show over taboes te maken, de *Taboo Collection*. Toen was het van: ‘Oké, nu moeten we dat onderwerp verder uitwerken. Welke andere taboes zijn er?’ Een van de koorleden kwam met een idee voor een spel tijdens de repetitie: ik geloof dat we rondliepen en zongen in het donker, en dan kon iedereen die wilde iets roepen wat voor diegene taboe was. Sommige taboes waren algemeen, maar sommige waren juist persoonlijk: ‘over mijn vader te praten’. Het waren heel interessante ervaringen, het leek bijna op therapie. Toen we de thema’s voor de verschillende scènes hadden, zijn we improvisaties gaan gebruiken om de scènes in te vullen. Taboes als de dood, of het lichaam, of bloed en menstruatie, hoe gaan we die op muziek zetten?”

Hoe bedenkt je die muzikale improvisaties?

“Dat is jarenlang verzamelen. Ik heb ook mijn proefschrift geschreven over koorimprovisatie, dus ik heb toen, twintig jaar geleden, behoorlijk wat onderzoek gedaan. Sommige kwamen van de Zweedse componist Gunnar Eriksson, die in de jaren tachtig koorimprovisaties deed. Deze technieken heb ik uitgetoetst en ontwikkeld met mijn eigen koor. Er komen ook veel ideeën voort uit theaterimprovisatie. En daarna was ik een hele tijd aan het experimenteren met mijn eigen koor. Dat is eigenlijk een van de redenen waarom ik nu een stap terug doe in het lesgeven en dirigeren: ik realiseerde me dat als ik geen tijd neem om zelf bij te leren, ik

Dóra Halas

echt opgebrand raak. Op dit moment ben ik een aantal nieuwe methoden aan het opbouwen en mezelf aan het ontwikkelen. Ik heb een aantal cursussen gevolgd en dingen geleerd zoals mindfulness, qi gong, taoïsme, creatief denken en leiderschap. Op muzikaal vlak volg ik een driejarige zangopleiding gebaseerd op anatomisch-natuurlijke zang, daarnaast studeer en werk ik samen met experts in de stemtechniek gebaseerd op het werk van Roy Hart, en volg ik ademhalings- en componeercursussen en gitaarlessen. Dat is veel, maar hopelijk, als alles volgens plan loopt, komt het over een paar jaar allemaal samen, vermengd met mijn eerdere ervaring.”

Misschien kunnen we een stuk terug in de tijd gaan. Wat was je aanvankelijke motivatie om wiskunde te gaan studeren?

“Mijn schoolopleiding is een beetje vreemd gelopen: mijn vader had een diplomatieke baan bij de Hongaarse luchtvaartmaatschappijen en we verhuisden steeds van het ene land naar het andere. Toen ik heel klein was, hebben we vier jaar in Damascus gewoond. Daarna gingen we terug naar Hongarije, dat destijds socialistisch was. Na een paar jaar verhuisden we naar Cyprus, waar ik naar een Engelse school ging. Zo kreeg ik heel verschillende soorten onderwijs. Het Hongaarse, socialistische onderwijs was erg streng. Het had een hoog niveau: niet in de zin dat je leert denken, maar in de zin dat je grote hoeveelheden data moest leren. Ik weet nog dat ik elf was en we naar Cyprus verhuisden, waar ik qua kennis ineens iedereen ver vooruit was, vanwege het Hongaarse systeem. Maar je leerde in Hongarije niet om een open debat te voeren of ergens een mening over te hebben, zoals je dat in Nederland vast leert. Op Cyprus heb ik dat deel ook meegekregen, dus ik ben erg dankbaar dat ik ook op die Engelse school heb gezeten.

In mijn afstudeerjaar gingen we terug naar Hongarije. Ik was achttien en ik had geen idee wat ik wilde worden. Maar mijn lievelingsvak was wiskunde: ik was er heel goed in, en ik vond het leuk om te doen. Dankzij Cyprus sprak ik ook goed Engels, dus ik heb me bij de universiteit aangemeld voor twee faculteiten: wiskunde en Engels. Ik had toen nooit

Impressie van het catwalk concert

gedacht dat muziek mijn beroep zou worden. Ik zat al sinds mijn zevende op muziekles, maar ik dacht dat dat gewoon een hobby zou blijven. Als ik muzikant had willen worden, dacht ik, had ik dat al eerder moet beslissen, en mijn hele leven als een professional moeten trainen.

Ik denk dat ik ook voor wiskunde koos omdat ik een soort nerd ben. Ik ben, nog steeds, heel systematisch van geest. Ik vind het bijvoorbeeld leuk om de Lego van mijn kinderen op de best mogelijke manier te sorteren. In het begin deed ik dat op basis van de kleur, maar toen ik mijn kinderen met Lego zag spelen, realiseerde ik me dat ze de stukjes helemaal niet op basis van de kleur kiezen; ze kiezen stukjes op basis van hun functie. Dus nu hebben we verschillende dozen met verschillende vormen blokjes. Ik hou ervan om te gaan zitten en gewoon even te sorteren, dat is voor mij een soort meditatie. En ik ben dol op spreadsheets. O mijn God, je zou mijn spreadsheets moeten zien. De wereld zit voor mij in spreadsheets. Ik heb altijd het gevoel dat er één perfecte oplossing is. Voor mij is het regisseren van een voorstelling net zoiets. Ik krijg alle ideeën van het koor, en die structureer ik op dezelfde manier als de Lego van mijn kinderen.”

Vond je het leuk om wiskunde te studeren?

“Nou, het was een grote verrassing. Het leek helemaal niet op wat ik op de middelbare school had geleerd. Op de middelbare school moesten we dingen berekenen met cijfers, terwijl we op de universiteit geen cijfers meer gebruikten, maar alleen Griekse letters. Het was veel theoretischer. Het maken van de opgaven was op de middelbare school echt een spel, maar op de universiteit vond ik het veel moeilijker. De reden dat ik het moeilijk vond, is denk ik dat ik niet echt in wis-

kunde geïnteresseerd was, maar gewoon de oefeningen deed en daarin succesvol was. Op de universiteit had ik er veel minder plezier in.

Ik ging ook naar een koor, een groot koor met tachtig mensen. De dirigent was een heel interessante musicus, met veel diep begrip van de muziek. Vaak vertellen de dirigenten je gewoon de technische dingen: zing dit luid, forte. Maar deze dirigent legde ons de muziek op een heel menselijke manier uit. Waarom is het forte? Wat voor een forte is het? Is het een boze luidheid, of is het marcherende en trotse luidheid? Er kunnen wel honderd verschillende soorten luidheid zijn. Het was echt interessant. Ik zat met mijn mond te luisteren. Dat zette mij aan het denken: misschien heb ik hier toch een grotere connectie mee. De dirigent vroeg mij op een gegeven moment: waarom kies je niet voor muziek? Hij moedigde mij aan om daadwerkelijk te overwegen om auditie te doen. Maar in mijn ogen was de Muziekacademie een onhaalbaar niveau, dus het kostte wat moeite om daarover van gedachten te veranderen. Ik heb eerst een jaar lang privélessen gevolgd, en werd toen toegelaten tot de Muziekacademie. Engels heb ik nog wel afgemaakt, maar met wiskunde ben ik toen gestopt.

Muziek is voor mij nog steeds heel wiskundig. Ik heb een stuk voor Soharóza geschreven waarin ik heel korte frasen gebruik, ze over elkaar heen zet, maar ze steeds één tel verplaats. Als de verschillende frasen samenkomen, verandert het in een emotie. Het lijkt op het stuk van László Sáyra dat we hebben gezongen. Dat begint ook met korte zinnnetjes. Het enige wat je in het begin hoort is iets heel mats, als de regen op de vensterbank druppelt, met maar twee verschillende noten. En dan begint hij de frasen te verlengen, en meer verschillende tonen te gebruiken. Doordat je deze langzame opbouw hebt, kun je je als luisteraar ontspannen. Je wordt meegenomen in deze transformatie. Daarna sterft het weer uit. Dat is voor mij nog steeds een wonder: door alleen al die structuur, geeft de muziek je een gevoel van thuiskomen.”

Goede suggesties voor een Nederlandse wiskundige met een keerpunt in zijn of haar carrière zijn welkom via keerpunt@nieuwarchief.nl.